

«Ιουλιανά» 1965: το καλοκαίρι της χαμένης ευκαιρίας

Το καλοκαίρι του '65 ήταν πολλά πράγματα. Ήταν μια περίοδος βίας και δολοπλοκίας από την πλευρά της αστικής τάξης, αποτέλεσμα τόσο της όξυνσης των ενδοαστικών αντιθέσεων, όσο και του φόβου απέναντι στην αριστερά και την ένταση του κινήματος. Μια περίοδος που χαρακτηρίστηκε από ένα ξέσπασμα της εργατικής τάξης, που εκφράστηκε με κινητοποιήσεις, απεργίες, συγκρούσεις με την αστυνομία, με τον κόσμο να επιμένει, να διεκδικεί, να εκφράζει προωθημένα αιτήματα. Αλλά από την άλλη, μια περίοδος που η ηγεσία αποδείχτηκε κατώτερη των περιστάσεων, ανίκανη να καθοδηγήσει την κίνηση του κόσμου και πολύ πίσω από αυτόν.

Της Έφης Γαρίδη

Ενδοαστικές αντιπαραθέσεις

Η αρχή των γεγονότων που έμειναν γνωστά στην ιστορία ως Ιουλιανά, έγινε στις 15 Ιούλη 1965, όταν ο βασιλιάς Κωνσταντίνος απέλυσε τον Γ. Παπανδρέου από την πρωθυπουργία. Η αφορμή ήταν η άρνηση του βασιλιά να υπογράψει βασιλικό διάταγμα για την ανάληψη του υπουργείου Εθνικής Άμυνας από τον Γ. Παπανδρέου. Μια άρνηση που ήρθε μετά την εμπλοκή του γιου του πρωθυπουργού Α. Παπανδρέου στην υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ, που το παλάτι θεωρούσε μείζονος σημασίας.

Η πραγματική αιτία ωστόσο ήταν πιο σύνθετη. Το παλάτι αρχικά είχε δεχτεί την ανάληψη της κυβέρνησης από την Ένωση Κέντρου το Φλεβάρη του '64 ως μέσο εκτόνωσης της λαϊκής δυσαρέσκειας και της διεκδίκησης για φιλελευθεροποίηση του καθεστώτος, καθώς και ως ανασταλτικό παράγοντα στην άνοδο της αριστεράς που κέρδιζε έδαφος, οργάνωνε δυναμικές απεργίες, και

ανασυντασσόταν γοργά μετά την ήττα του '49. Η ΕΔΑ, που ιδρύθηκε το '51, είχε αναδειχθεί αξιωματική αντιπολίτευση στις εκλογές του '58 με ποσοστό 24,4%, μετά και την ένταξη σε αυτήν των μελών των παράνομων οργανώσεων του ΚΚΕ. Αυτό οδήγησε στην αντιμετώπισή της με το σχέδιο «Περικλής», που τέθηκε σε εφαρμογή στις εκλογές του '61 (τις εκλογές βίας και νοθείας, όπως έμειναν στην ιστορία) και σε περιστατικά κρατικής και παρακρατικής βίας, που κορυφώθηκαν με τη δολοφονία του βουλευτή της ΕΔΑ, Γρηγόρη Λαμπράκη, το Μάη του '63. Από το Γενάρη του '65, όμως, οι τριβές μεταξύ παλατιού και κυβέρνησης είχαν πυκνώσει και ο βασιλιάς στήριζε ξανά τη δεξιά ΕΡΕ ως το πιο κατάλληλο κόμμα για τη διακυβέρνηση.

Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος, αμέσως μετά την παραίτηση Παπανδρέου, διόρισε πρωθυπουργό τον πρόεδρο της Βουλής Γεώργιο Αθανασιάδη-Νόβα, στον οποίο έδωσε εντολή να σχηματίσει κυβέρνηση. Το ίδιο βράδυ ορκίστηκε η νέα κυβέρνηση, ενώ ο Γ. Παπανδρέου προχώρησε σε διάγγελμα στο οποίο έκανε λόγο για φαιδρό πραξικόπημα, για εξαναγκασμό της κυβέρνησης σε παραίτηση και για παράβαση της κοινοβουλευτικής τάξης από μια ομάδα προδοτών της ΕΚ.



Ο λαϊκός παράγοντας

Και τότε ακριβώς στο προσκήνιο ήρθε ο λαός και οι ενδοαστικές δολοπλοκίες μπήκαν σε δεύτερο πλάνο. Σε διάστημα 70 ημερών έγιναν 400 περίπου λαϊκές συγκεντρώσεις στις οποίες συμμετείχαν δεκάδες και κάποιες φορές εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι, παρά το ξύλο και την τρομοκρατία με την οποία αντιμετωπίζονταν. Διαδοχικές κυβερνήσεις διορισμένες από το παλάτι έπεφταν υπό την πίεση του κινήματος.

Ήδη με το άκουσμα της είδησης στις 15 Ιούλη, μικρές διαδηλώσεις άρχισαν να κατεβαίνουν στο κέντρο. Την επόμενη μέρα οι διαδηλωτές ήταν χιλιάδες, παρά την απαγόρευση των συγκεντρώσεων από τον νεοδιορισθέντα υπουργό Δημοσίας Τάξεως Ιωάννη Τούμπα. Η αστυνομία χτύπησε βάρβαρα, αλλά ο κόσμος αντιστάθηκε με λύσσα. Ο απολογισμός της πρώτης μέρας μεγάλων διαδηλώσεων, της Παρασκευής 16 Ιούλη, ήταν 114 τραυματίες και 80 συλλήψεις.



Στις 17 Ιούλη τα συνδικάτα καλούν σε απεργία και συγκέντρωση. Παρότι μέχρι αργά το απόγευμα δεν ήταν σίγουρο αν θα επιτρεπόταν η συγκέντρωση (στη συνέχεια δόθηκε άδεια να γίνει... σε κλειστό χώρο, στο γήπεδο του Παναθηναϊκού στην Αλεξάνδρας), ο κόσμος γίνεται ορμητικό ποτάμι που κανείς δεν μπορεί να συγκρατήσει. Αρχίζουν να ακούγονται συνθήματα για Δημοψήφισμα και Γενική Απεργία. Τα στελέχη της ΕΔΑ προσπαθούν να στείλουν τον κόσμο σπίτι του, για να τηρηθεί η τάξη, αφού έχει απαγορευτεί η διαδήλωση έξω από τον κλειστό χώρο του γηπέδου. Ωστόσο, ο κόσμος έχει ήδη ξεπεράσει τους καθοδηγητές του και ένα τεράστιο πλήθος κατευθύνεται προς το Σύνταγμα.

Είναι αδύνατον να περιγράψουμε εδώ όλες τις συγκεντρώσεις που έγιναν στη διάρκεια των 70 ημερών. Ωστόσο είναι αξιοσημείωτη η μαχητικότητα του κόσμου, των εργατών, των φοιτητών, της νεολαίας, που αψηφούν την καταστολή και ζητούν κάτι παραπάνω από την «αποκατάσταση της συνταγματικής δημοκρατίας». Ζητούν ανατροπή της μοναρχίας και οι δρόμοι της Αθήνας τραντάζονται διαρκώς από συγκρούσεις και αντιμοναρχικά συνθήματα. Η ΕΔΑ, διστακτική και τρομαγμένη, είναι ανήμπορη να καθοδηγήσει τους αγώνες αυτούς. Αντίθετα προσπαθεί να βάλει φρένο, θεωρώντας πρώιμη και επικίνδυνη μια τέτοια μάχη. Ιδιαίτερη μνεία αξίζει να γίνει στη φοιτητική συγκέντρωση της 21ης Ιούλη. Αντιμετωπίστηκε με ακραία βία που οδήγησε σε 300 τραυματίες και τη δολοφονία του Σωτήρη Πέτρουλα. Την ώρα που χιλιάδες φοιτητές είχαν μαζευτεί στα Προπύλαια στο κάλεσμα της ΕΦΕΕ, η

αστυνομία έστησε ενέδρα στη γωνία Χρήστου Λαδά και Σταδίου. Όταν έφτασαν εκεί οι φοιτητές, χτυπήθηκαν με μανία. Η κηδεία του Σωτήρη Πέτρουλα μετατράπηκε σε μια ακόμα τεράστια διαδήλωση, όπου ο κόσμος, ασυγκράτητος πλέον, ζητούσε ανατροπή της μοναρχίας.



Το αποτέλεσμα

Ο συγκλονιστικός αυτός αγώνας του κόσμου, που για δύο μήνες κατέβαινε καθημερινά στους δρόμους, έκλεισε χωρίς νίκη και με την «αποκατάσταση της τάξεως» από τη μεριά του παλατιού, που κατάφερε να σχηματίσει κυβέρνηση υπό τον Στέφανο Στεφανόπουλο το Σεπτέμβριο του '65. Η έλλειψη καθοδήγησης των αγώνων οδήγησε τελικά στην αποκλιμάκωση και την ήττα, παρά την αξιοθαύμαστη μαχητικότητα των εργατών και της νεολαίας.

Η άρνηση της ΕΔΑ να ηγηθεί του αγώνα δεν ήταν αποτέλεσμα απλά λάθος εκτίμησης της συγκυρίας, αλλά απόρροια προηγούμενων επιλογών και οπισθοχωρήσεων. Παρότι η ίδρυσή της, τον Αύγουστο

του '51, δύο μόλις χρόνια μετά την ήττα στον εμφύλιο, ήταν ηρωική απόφαση, παρά την τεράστια νίκη που πέτυχε στις εκλογές του '58, μέσα σε συνθήκες εξαιρετικά δύσκολες, η ΕΔΑ είχε αποδειχτεί κατώτερη του ρόλου που καλούνταν να παίξει. Είχε περιοριστεί στην κοινοβουλευτική δράση, αρνούμενη να λειτουργήσει ως αγωνιστική πρωτοπορία. Είχε στηρίξει την αστική Ένωση Κέντρου, βλέποντας σε αυτήν μια διέξοδο στο σκληρό κράτος της Δεξιάς. Συνέπεια αυτών των επιλογών ήταν να αντιμετωπίσει τα Ιουλιανά ως μια ευκαιρία πίεσης για περισσότερες δημοκρατικές ελευθερίες. Τα Ιουλιανά, όμως, ήταν μια ευκαιρία για ανατροπή της μοναρχίας υπό την πίεση του κινήματος, που θα μπορούσε να φέρει και άλλες εξελίξεις. Η ευκαιρία αυτή χάθηκε, με τα γνωστά αποτελέσματα, και δυο χρόνια αργότερα επιβλήθηκε η Χούντα των συνταγματαρχών.